

TWEË GROOTEN.

Er is dit jaar gelegenheid, die ook gebruikt is of zal worden, om twee Nederlandsche letterkundigen, een schrijver en een schrijfster, te herdenken, die beiden vóór honderd jaar het levenslicht zagen.

De een, een Zuid-Nederlander, is *Hendrik Conscience*, te Antwerpen geboren; de andere is een Noord-Nederlandsche, *Mevrouw Bosboom-Toussaint* van Alkmaar.

Bestaat er uiteraard tusschen deze twee veel verschil, toch is ook niet te loochenen, dat ze in menig opzicht met elkander kunnen vergeleken worden.

Beiden bewegen zich bij voorkeur op het gebied van den historischen roman. Zij teekenen ons de mannen en vrouwen van het voorgeslacht en hun roemrijke daden. Zoo oefenen zij invloed op den volksgeest, wekken nationaal bewustzijn, en houden dat in leven. Zoowel de een als de ander stamt uit een niet Nederlandsch geslacht, en toch hebben beiden voor Neerlands taal en letteren groote verdiensten, al was hun roeping ten dezen niet dezelfde. Bij geen van beiden ging een bepaalde wetenschappelijke opleiding het vervullen van hun levenstaak vooraf. Ook de strijd des levens is noch den man, noch de vrouw vreemd gebleven.

't Is niet ons doel beider leven en werken hier uitvoerig te schetsen. We moeten hier beknopt zijn.

Mevrouw Bosboom-Toussaint begon met den historischen roman, en betrad eerst later ook een ander gebied. Haar boeken als „*Het huis Lauernesse*,” „*De graaf van Leicester*” en zooveel andere zijn algemeen bekend. Zij schreef ontzaglijk veel, en wat zij schreef werd in den regel zeer gunstig ontvangen, zij het niet door een zeer groot publiek, dan toch door een, vol warme waardeering. Schrijven „voor het volk” deed *Mevrouw Bosboom-Toussaint* niet. Daarvoor waren haar boeken, veelal vrucht van ernstige en lange studie, wat zwaar op de hand, wat ongewoon van taal en stijl. Men moet trouwens erkennen, dat taal en stijl bij deze begaafde schrijfster wel eens te wenschen lieten; getuige o.a. het ongepast gebruik van vreemde woorden en Germanismen.

Daarbij is de handeling in haar boeken niet de hoofzaak, wat in hetgeen voor het volk wordt geschreven een bepaald vereischte is. Meesterlijk teekent zij karakters en toestanden. Zij doet de geschiedenis als voor u leven. Doch de lezer moet in staat zijn deze schoonheden te waardeeren. Zoo schrijft zij doorgaans voor bepaalde kringen, maar oefent in en door dezen grooten invloed. Dit verklaart ook de vereering, die zij genoot, en die op meer dan één wijs is gebleken. Overal werden haar groote verdiensten erkend, gelijk haar beteekenis voor onze letterkunde. Er waren er meer, die historische romans schreven, doch *Mevrouw Bosboom-Toussaint* volgde geheel haar eigen weg. Die van Van Lennep b.v. heeft met den haren weinig of niets gemeen.

Mej. Toussaint was reeds een bekende schrijfster en niet jong meer, toen zij huwde met den ook reeds beroemden schilder *Bosboom*; een verbintenis, die beiden gelukkige dagen bereidde en, waarin kunst zich aan kunst paarde. Toch was voor de veel geprezen schrijfster de kunst niet het hoogste. Dat was haar Christelijk geloof, waarvan ook haar werken getuigenis geven. Zij schroomt niet haar overtuiging uit te spreken en b.v. zonder eenige hatelijkheid toch duidelijk de voortreffelijkheid van 't Bijbelsch Christendom boven de leer des pausdoms te verheffen. Men kan in sommige harer boeken meer beslistheid wenschen, maar toch onderscheidt zij zich van velen door den Christelijken geest, die er uit spreekt. Zij stierf in 1887.

Hendrik Conscience, die te Antwerpen geboren werd, heeft misschien nog meer dan *Mevrouw Bosboom-Toussaint* zich zelf gevormd. In zeker opzicht was zijn taak veel moeilijker dan de hare.

Zooals men weet, bestaat het Belgische volk uit twee groepen. De eene, die de andere zeer ver in getal overtreft, is de Vlaamsche of Zuid-Nederlandsche, die in 't Noorden en Westen van België woont. De andere kleinere wordt gevormd door de Walen of Fransch sprekkenden.

Eeuwen van verdrukking en onmondigheid hadden ten gevolge gehad, dat het Vlaamsche element, eens zoo krachtig, steeds minder van beteekenis werd. Vlaamsche schrijvers waren er bijna niet meer, en de Vlaamsche of Nederlandsche taal werd meer en meer beschouwd als een gewestspraak, goed voor boeren en onontwikkelden. Voor al het hogere, voor het onderwijs, voor de geleerde kringen, voor het officiële leven, was het Fransche element overheerschend. Dat gaf den toon aan. De Vlaming, die ontwikkeling wenschte, kon die alleen erlangen in Franschen geest.

Terecht zegt *Neerlandia*:

„Toen *Conscience* in 1837 zijn letterkundige loopbaan begon, had het Vlaamsche volk het lezen verleerd; zijn nationaal gevoel lag onder een paar eeuwen vreemde heerschappij bedolven; zijn stambewustzijn scheen het te hebben verloren. En op dat braak liggende veld zou *Conscience* beginnen te zaaien. Hij bezat het geheim om dien dorren grond vruchtbaar te maken en er een plantengroei uit te doen ontstaan. Met zijn machtspreuk voor oogen: „Gij zult uw vaderland beminnen en zijne taal en zijnen roem,” beijverde hij zich om zijn volk te overtuigen, dat het een vaderland had, dat dit vaderland eens een groote rol in de geschiedenis gespeeld had en dat het in het bezit was van een taal, die eeuwen lang met eere had weerklonken.”

Hoe geheel anders dan in 1812 was het geworden, toen *Conscience* in 1883 stierf. De Vlaamsche beweging was in vollen gang. Hij had zijn volk weer leeren lezen, en wat dat zeggen wil is gebleken bij de luisterrijke feesten, pas te zijner eere te Antwerpen gevierd.

Gelijk bij vele groote mannen, blijkt ook bij *Conscience*, hoe sterk de invloed der moeder op het kind is. Hij mocht de zijne maar kort bezitten, doch zij wist het Vlaamsch bewustzijn in hem te wekken. En zoo is deze zoon van een Franschman een echt Nederlandsch schrijver geworden, al ontzei zijn vader hem dan ook het ouderlijk huis, omdat hij in het Vlaamsch schreef.

In *Conscience* blijkt, hoe er in de letterkunde nog iets hoogers is dan woordkunst en stijlgeknutsel. *Conscience* is geheel een schrijver voor het volk, vertelt eenvoudig, schildert met levendige kleuren, toont veel kracht van beschrijving en is beurtelings lyrisch, episch en dramatisch. Hij heeft voor zijn volk diens roemrijke geschiedenis en heerlijke taal weer doen herleven. „De leeuw van Vlaanderen” moge gebreken hebben, toch is deze zijn eerste roman een heerlijk meesterwerk, dat op het Vlaamsche volk invloed oefent tot in geslachten. Hij is in zeker opzicht de man der Vlaamsche beweging. En of ge nu „*De Leeuw*” leest of „*De Loteling*” of „*Peer Gansendonck*” of „*Knagelijntje*,” 't is altijd dezelfde pakkende toon en trant, die u lezen doet en telkens boeit. Vandaar dan ook, dat misschien geen Zuid-Nederlandsch schrijver zoo populair was en is als *Conscience*. Onder de dichters gelijkt hem hierin alleen *Guido Gezelle*.

Het lief en leed des levens heeft ook *Conscience* gekend, jaren van strijd. Toch werd hij al vroeg gewaardeerd; het eerst, merkwaardig genoeg, door het buitenland, dat zijn vertaalde werken gretig las. Later wist ook zijn eigen volk hem naar waarde te schatten, en kon hij leven zonder bekommering voor het dagelijksch brood. Voor de Nederlandsche letterkunde, voor de taal, het zelfbewustzijn en de nationaliteit der Vlamingen hebben zeker weinigen zooveel gedaan als hij.

Op de Vlaamsche beweging, die hem zooveel dankt, hopen we nader terug te komen.

A. J. HOOGENBIRK.